

direkte Forgængere haft at bygge paa, hvorfor han i vid Udstrækning har maattet tilvejebringe Stoffet ved selvstændige Kildeundersøgelser, blandt andet i en Række udenlandske Biblioteker og Arkiver. Den skildrede Periode spænder over saa vidt forskellige Retninger som den karolinske Kirkefromhed, den hallensiske Pietisme, Herrnhutismen, den radikale Pietisme og den oplyste Ortodoksi. Som særlig interessante for danske Læsere bør fremhæves de Afsnit, der behandler Forsvenskningen af den skaanske Kirkeprovins efter 1660. Skildringen er overalt præget af et alsidigt Kendskab til Forhold og Personligheder, af megen Objektivitet og historisk Følelse. Det smukke og modne Arbejde indfrier fuldt ud de Forventninger, Forf.s Disputats om Herrnhutismen i Sydsverige (1925) vakte.

Bjørn Kornerup.

Siden Sickel (1826—1908) og Ficker (1826—1902) begyndte deres banebrydende forskning over diplomatikken, har denne gren af den historiske videnskab fundet mange dyrkere. Deres arbejder var først og fremmest specialundersøgelser, som gjorde det muligt for andre forskere at give en samlet fremstilling af diplomatikken; kendt er saaledes Harry Breslaus store værk: »Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien« og A. Gireys: »Manuel de diplomatique«.

Men det er ejendommeligt for alle disse forskere, at de saa at sige udelukkende beskæftiger sig med det middelalderlige brevstof. Grunden maa søges i, at materialet her er mere overskueligt og lettere at beherske, problemstillingen skarpere og derfor interessantere. Men trods alt kan man dog ikke se bort fra, at det for forskeren af den nyere tids historie er af ligesaa stor betydning at kende denne tids diplomatik; et saadant kendskab er en nødvendig forudsætning for en fuldstændig indtrængen i mange spørgsmaal, og der er maaske — naar alt kommer til alt — ligesaa mange problemer at løse her som i den middelalderlige diplomatik.

Heinrich Otto Meisner, som i en længere aarrække har holdt forelæsninger ved Gehejmearkivet i Berlin og senere ved Institut für Archivwissenschaft und geschichtswissenschaftliche Fortbildung, har indset dette og derfor udgivet: *Aktenkunde. Ein Handbuch für Archivbenutzer mit besonderer Berücksichtigung Brandenburg-Preussens*. Hans fremstilling beskæftiger sig kun med den nyere tid og er indskrænket til tyske, især brandenburg-preussiske forhold, idet der dog undertiden er draget paralleller med franske forhold. En anden væsentlig indskrænkning er, at der kun er taget hensyn til stats- og forvaltningsbreve, medens derimod alle privatbreve, i dette ords videre betydning, er udeladt.

Forfatterens fremstilling er præget af den almindelige tyske grundighed og lyst til skematisk opstilling med afdelinger, underafdelinger o. s. v. Herved mistes noget af friskheden, men paa den anden side vindes en overskuelighed, som er af stor betydning, hvor der som her er tale om en haandbog.

Selv om værket kun omhandler tyske forhold, vil det dog ogsaa have sin betydning for danske forskere, der arbejder med arkivstof, thi hvor store forskelligheder der end er mellem de forskellige landes diplomatik, vil man dog snart opdage, at der ogsaa er store ligheder. Alle vore administrationsforhold fra middelalderen og til nutiden er stærkt præget af udlandet, først og fremmest Tyskland; især gælder dette selvfølgelig i Sønderjylland, hvor visse gottorpske administrationskontorer synes at have været under langt stærkere tysk end dansk indflydelse: for kun at tage et tilfældigt eksempel fra det 17.—18. aarhundrede: ved supplikker er brevets bagside delt i to halvdele, paa den ene angiver supplikanten kort, hvad sagen drejer sig om og sit navn, paa den anden skrives resolutionen. Ganske samme fremgangsmaade var almindelig i Preussen, men vil næppe findes i Danmark.

Ikke blot den historiker, som skal arbejde i tyske arkiver, men ogsaa den forsker, der skal benytte materiale udgaaet fra de forskellige myndigheder i hertugdømmerne, vil saaledes have brug for et vist kendskab til tysk diplomatik og tysk arkivvæsen, og en bog som denne vil dertil være en udmærket ledetraad og haandbog.

Johan Hvidtfeldt.

Die Landesgeschichtliche Forschungsstelle (Historische Kommission) für die Provinz Pommern har 1934 under Ledelse af Dr. Hans Frederichs genoptaget Udgivelsen af *Pommersches Urkundenbuch*. Dette Diplomatarium har altid haft en overordentlig Betydning for Studiet af Danmarks Forhold til Nordtyskland i Middelalderen. Med Glæde ser man derfor, at Arbejdet med Udgivelsen af Dokumenterne for Tiden efter 1325 genoptages fra tysk Side, og Glæden bliver ikke mindre, naar man af det foreliggende 1. Hefte af Bind VII — omfattende Tiden 1326—1328 — ser, at den diplomatariske Behandling af Dokumenterne er bleven fyldigere. Som Indledning til Teksten af Diplomet gives en nøje Redegørelse for Tekstgrundlaget samt for tidligere Tryk, og i Tilfælde, hvor det er paakrævet, diskuteres Brevets Ægthed. Med Rette lægger Udgiveren desuden Vægt paa at levere en omhyggelig og mønstergyldig Seglbeskrivelse i Overensstemmelse med de nyeste Krav, der stilles til en moderne Udgave af middelalderlige Diplomer.

C. A. Christensen.